

Ю.В. Шматок, аспір.

Київська державна академія водного транспорту

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ КОНЦЕСІЙ МОРСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОРТІВ*(Представлено д.е.н., проф. Сунцовою О.О.)*

Доведено вагомість морських торговельних портів як стратегічних об'єктів для країни. Обґрунтовано актуальність здійснення концесій портів для покращання транспортної інфраструктури. Запропоновано визначення портів (з точки зору системного аналізу) та системи управління портом. Зазначена послідовність системного аналізу концесій морських торговельних портів у вигляді таблиці. Вибір кваліфікованих управлінців проводиться на основі концесійного конкурсу відповідно до обраних умов. Наведені критерії, що необхідно враховувати при визначенні концесіонера. Наведені етапи проведення концесійного конкурсу. Задоволення потреб економіки, міжнародної торгівлі, запитів населення у транспортуванні вантажів неможливе без ефективної діяльності морських торговельних портів. Лише їх комплексна технологічна модернізація дасть можливість зайняти лідируючі позиції. Зображено дерево цілей ефективного управління морськими торговельними портами. Тому ініціювання концесій має потребу в реалізації заходів для досягнення потрібного результату.

Ключові слова: морський торговельний порт; системний аналіз; концесія; концесіонер.

Постановка проблеми. В економіці країни транспортна система посідає важливе й стратегічне значення. Саме транспорт зв'язує виробника, посередника й споживача, здійснює транспортування вантажів та посилок, перевозить населення. Без транспорту та транспортної інфраструктури торгівля не буде мати широких географічних меж, а отже, й виробництво знизиться. Тому забезпечення збільшення валового внутрішнього продукту, розвитку економіки країни напряду залежить від ефективної діяльності транспортної системи. Порти – це стратегічні об'єкти, через які непрямо відбувається державна політика в сфері міжнародної торгівлі.

У зв'язку з постійною кризою економіки в Україні, державі складно виконувати свої функції та ефективно керувати державними підприємствами, в тому числі морськими торговельними портами. Брак ефективного досвіду, новітніх технологій, наукових розробок, кваліфікованих управлінських рішень, наявність зловживань формують необхідність у залученні досвідчених інвесторів на основі механізму концесій.

Для будь-якого виробника важливе значення має його система збуту, канали розподілу товарів, умови транспортування та збереження якості товарів. Швидкість доставки має вирішальне значення, вона забезпечує безперервність зв'язку між виробником і споживачем та дозволяє першому гнучко реагувати на зміну потреб споживачів.

Морські торговельні порти здійснюють комплексне обслуговування суден, надають супутні послуги з перевалки, зберігання, пакетування, контейнеризації вантажу на замовлення клієнтів. Порти здійснюють поповнення провізійних запасів судна і утилізацію його відходів, а також допомагають лоцману провести судно в порт.

Порт – це самостійна виробнича організація, що діє в умовах конкуренції для отримання прибутку; підприємство, діяльність якого спрямована на отримання прибутку й задоволення потреб клієнтів. У даний момент порти, на жаль, функціонують неефективно, тому саме на концесії покладаються певні очікування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання системного аналізу в економіці цікавить таких фахівців, як О.Д. Шаропов, В.Д. Дербенцев, Д.Є. Семьонов, Ю.І. Черняк. Концесійні відносини широко досліджуються у працях Я.Ф. Медвідь, В.В. Соляр, Ю.С. Колюшко, С.А. Сосни, Т.Г. Логутова.

Мета дослідження. Для ефективного процесу концесій морських торговельних портів (МТП) необхідний системний підхід та не лише на початку вибору концесіонера, а й упродовж дії чинного договору концесії. Держава у особі наглядового органу повинна спостерігати за діяльністю концесіонера щодо його відповідальності й виконання прийнятих зобов'язань. Уповноважена організація має діяти у спільно з концесіонером, накопичувати та перетворювати комплекс знань та практики закордонних портів у ефективну систему методів та заходів, що спрямовані на прибуткову діяльність українських морських торговельних портів. Отже, для результативної діяльності порту необхідна ефективна система управління.

Викладення основного матеріалу дослідження. Система управління портом – це цілеспрямоване функціонування певної структури порту в довгостроковому періоді, що має стійкість до внутрішніх змін під час впливу чи зміни зовнішнього середовища.

Згідно з авторами: О.Д. Шараповим, В.Д. Дербенцевим, Д.Є. Семьоновим, будь-яка система має такі властивості: цілісність, неподільність, емерджентність, інтегративність, синергетичність, ієрархічність, взаємозалежність із зовнішнім середовищем, самостійність, відкритість, надійність та розмірність [11]. Дослідження цих властивостей дають можливість пошуку найбільш ефективних методів управління об'єктом, тобто портом.

Методика системного аналізу застосовується саме тоді, коли бракує інформації щодо розв'язання проблеми.

З точки зору системного аналізу для ефективного управління портом необхідно сформулювати варіанти подання системи управління та вибір кращого варіанта.

Автор Ю.І. Черняк зазначає, що системний аналіз має принципову послідовність [12]:

- аналіз проблеми;
- формування критеріїв;
- виявлення ресурсів;
- прогноз і аналіз майбутніх умов;
- оцінювання та вибір варіанта;
- реалізація.

Морський порт забезпечує поєднання всіх видів транспорту: залізничного, авіаційного, автомобільного, морського, річкового, трубопровідного. В цих значних транспортних вузлах реалізується національна морська, митна і прикордонна політика, здійснюється державний портовий контроль. Морські порти – це стратегічні об'єкти держави, тому є нагальна необхідність у доопрацюванні методів і форм управління їх розвитком на основі сучасних підходів.

Системний аналіз – це сучасний підхід до вивчення економічної системи та вдосконалення її функціонування. З точки зору системного аналізу, морський порт – це цілісна система, що містить взаємопов'язаний комплекс елементів та має взаємозв'язок з зовнішнім середовищем (табл. 1).

Таблиця 1

Послідовність системного аналізу концесій морських торговельних портів

№ з/п	Етап	Зміст робіт
1	2	3
1	Аналіз проблем	– занепад інфраструктури МТП; – низький рівень технічного стану МТП; – зношеність оснащення МТП; – низький рівень прибутковості МТП
2	Визначення системи діяльності МТП	– аналіз зовнішнього середовища; – аналіз внутрішнього середовища; – аналіз можливостей, загроз, сильних та слабких сторін; – SWOT-аналіз
3	Формування загальної мети	– прибуткова робота МТП; – ефективна робота МТП; – розвиток транспортної системи
4	Виявлення потреби в ресурсах	– визначення критеріїв роботи МТП; – виявлення потреб у роботі МТП; – окреслення шляхів покращання діяльності; – окреслення нових напрямів діяльності

Закінчення табл. 1

1	2	3
5	Дослідження наявних ресурсів	– оцінювання існуючих виробничих потужностей; – оцінювання наявних технологій; – визначення потреби в інвестиціях
6	Формування критеріїв	– визначення критеріїв вибору концесіонера; – визначення умов надання концесії; – розробка процедури проведення концесії
7	Виявлення ресурсів	– з'ясування необхідності у трудових, фінансових, матеріальних факторах МТП; – визначення обсягів та об'ємів ресурсів, джерел фінансування
8	Розгляд майбутніх умов	– аналіз майбутніх можливостей і ресурсів; – прогнозування впливу нових факторів на розвиток; – передбачення розвитку та очікуваних результатів

9	Оцінювання мети і засобів	– оцінювання концесіонерів; – оцінювання варіантів розвитку
10	Вибір варіантів	– вибір та укладення договору з концесіонером; – розробка механізму корегування; – встановлення важелів впливу держави
11	Реалізація проекту та оцінка результатів	– впровадження системи моніторингу; – впровадження механізму корегування

Надалі розглянута процедура конкурсного відбору концесіонерів морських торговельних портів.

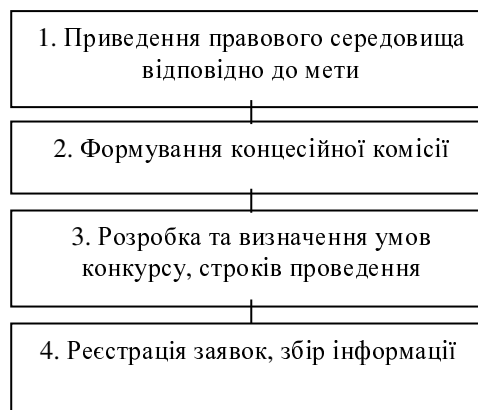
Вибір кваліфікованих управлінців проводиться на основі концесійного конкурсу відповідно до визначених умов.

Критерії, що необхідно враховувати при обранні переможця:

– збереження місць роботи за співробітниками, які працюють на морському торговельному порту, що передається у концесію;

- наймання на роботу громадян України;
- відмінні умови застосування морського торговельного порту;
- забезпечення належних умов для збереження навколишнього природного середовища;
- діяльність порту з безпекою для громадян;
- найкоротший термін реконструкції чи будівництва порту;
- найшвидший термін прибутковості;
- оптимальний термін окупності порту;
- надійність управління;
- вигідний механізм фінансування проекту концесій порту;
- об'єм фінансових інвестицій;
- економічні розрахунки витрат порту;
- впровадження науково-технічних розробок;
- орієнтація концесіонера на міжнародні стандарти, вимоги та морські шляхи;
- оновлення інфраструктури порту;
- має порядок, процедуру покращання надання послуг порту;
- має пропозиції з залучення нових морських перевізників;
- має ресурси з освоєння нових транспортних маршрутів;
- має позитивний досвід участі в морській світовій торгівлі;
- зниження собівартості проходження портів;
- зниження витрат на обслуговування;
- формування оптимальних тарифів;
- забезпечення найкоротших термінів обслуговування;
- вихід на нові ринки;
- здійснення більш широкого спектра послуг;
- нарощення об'ємів переробки вантажів;
- поглиблення спеціалізації;
- забезпечення інформаційного розвитку;
- проведення дослідницьких заходів;
- розвиток рекламної діяльності;
- забезпечення сталої підтримки зв'язків між підприємствами;
- налагодження взаємозв'язків різних видів транспорту.

Етапи проведення концесійного конкурсу наведено на рисунку 1.

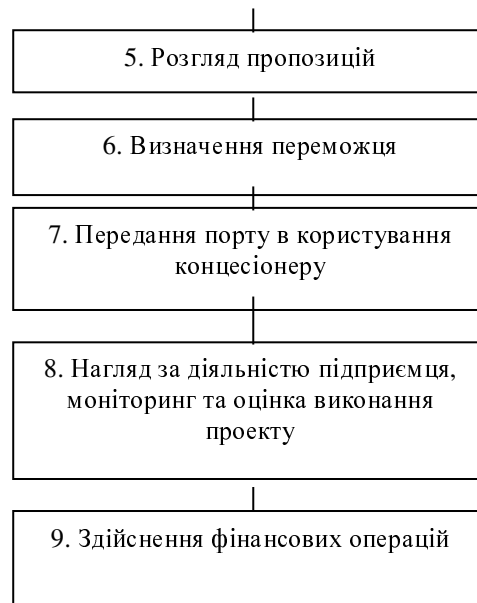

Рис. 1. Схема етапів проведення концесійного конкурсу

Задоволення потреб економіки, міжнародної торгівлі, запитів населення у транспортуванні вантажів неможливе без ефективної діяльності морських торговельних портів.

Лише їх комплексна технологічна модернізація дасть можливість зайняти лідируючі позиції.

В цілому досягнення загальної мети щодо прибутковості портів, можна звести до п'яти основних напрямів. Дерево цілей управління морськими торговельними портами наведено на рисунку 2.

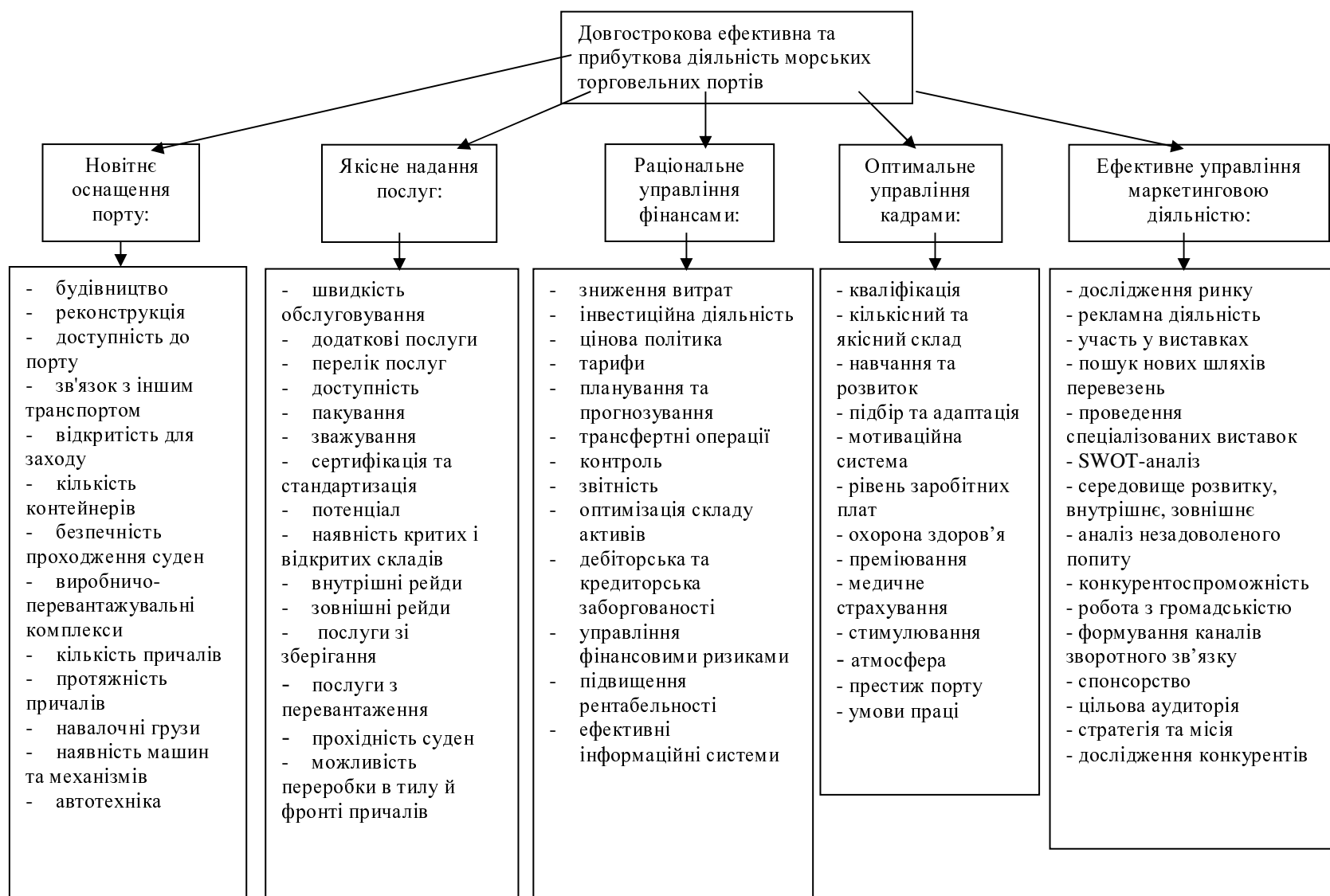

Рис. 2. Дерево цілей управління морськими торговельними портами

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розглянутий процес розвитку концесійних відносин у морських торговельних портах дозволяє зробити певні висновки. В даний момент у міжнародній економіці проходить процес глобалізації та спеціалізації, відбувається інноваційний, соціально-орієнтований тип розвитку, тому саме висока якість транспортних послуг користується попитом. Для підвищення рівня продуктивності та рентабельності портів необхідне зростання як кількісного, так і якісного показників обслуговування.

Створення умов для підвищення конкурентоспроможності, забезпечення ефективного функціонування інфраструктури та зростання потенціалу діяльності українських морських портів покладається на концесіонерів та інших економічних суб'єктів. Ініціювання концесій має потребу в реалізації заходів для досягнення потрібного, очікуваного результату.

Тому впровадження концесій у морських портах потребує застосування комплексного підходу до визначення умов укладання концесійних угод на основі системного аналізу.

Список використаної літератури:

1. Балабанова Л.В. Управління персоналом : підручник / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – К. : Центр навч. л-ри, 2011. – 468 с.
2. Балабанова Л.В. Маркетинг підприємства : навч. посібник / Л.В. Балабанова, В.В. Холод, І.В. Балабанова. – К. : Центр навч. л-ри, 2012. – 612 с.
3. Базецька Г.І. Фінанси підприємства: планування та управління у виробничій сфері : навч. посібник / Г.І. Базецька, Л.Г. Суботовська, Ю.В. Ткаченко ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 292 с.
4. Ефективність управління підприємством в галузі зв'язку : навч. посібник / В.М. Орлов, І.В. Яцкевич, С.С. Новицька, Н.Ю. Потапова-Сінько. – Одеса : ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2013. – 292 с.
5. Медвідь Я.Ф. Концесія як механізм розвитку економіки держави / Я.Ф. Медвідь, Ю.С. Колошко // Наукові праці МАУП. – К., 2010. – № 4 (27). – С. 95–100.
6. Павленко А.Ф. П 12 Маркетинг : підручник / А.Ф. Павленко, А.В. Войчак. – К. : КНЕУ, 2003. – 246 с.
7. Положення про проведення концесійного конкурсу та укладення концесійних договорів на об'єкти права державної і комунальної власності, які надаються у концесію ; затв. Постановою КМУ від 12.04.2000 № 642 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/642-2000-%D0%BF>.
8. Соляр В.В. Організаційне забезпечення державної підтримки розвитку соціальної інфраструктури в регіонах країни / В.В. Соляр // Вісник Дніпропетровського університету ; Серія : Економіка. – Д., 2011. – № 5 (2). – С. 80–85.
9. Стратегія розвитку морських портів України на період до 2038 року ; затв. Розпорядженням КМУ від 11.07.2013. – № 548-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/548-2013-%D1%80>.
10. Стратегия развития морской торговой инфраструктуры России до 2030 года. – М. : ФГУП «Росморпорт», 2012. – 171 с.
11. Шаратов О.Д. Системний аналіз : навч.-метод. посібник / О.Д. Шаратов, В.Д. Дербенцев, Д.Є. Семьонов. – К. : КНЕУ, 2003. – 154 с.
12. Черняк Ю.И. Системный анализ в управлении экономикой / Ю.И. Черняк. – М. : Экономика, 1975. – 193 с.

ШМАТОК Юлія Віталіївна – аспірантка Київської державної академії водного транспорту.

Наукові інтереси:

– маркетинг;

– розвиток та управління підприємствами водного транспорту.

Тел.: (068)128–81–01; (095)262–55–77.

E-mail: lmu-yvs@mail.ru.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2015.